

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj IX.

V sredo 23. maliga travna (sredoživna) 1851.

List 17.

Národna pésem **iz Polján na Kupi.**

Zapisal Kobe *).

Majka Maro iza grada zvala:
Hodi, hčerka! ako si oprala.
Nesam, majko! ni do vode došla.
Kaj si, hčerka, letni dan delala?
Gledala sam čuda velikoga,
Kjer se bje Sava i Murava.
Sava vozi dervje i kamenje,
A Murava šajke okovane.
U šajki sta bratac i sestrice,
Bratac spava, a sestrice šiva.
Sestra brataca z iglico budila:
Stani, bratce, beli gradi goré!
Neka gore z ognjem izgoreli!
Služil jesam tri godine dana,
Pervo leto za lepo devojko,
Drugo leto za konjiča vranca,
Tretje leto za svetlo oružje.
Kad so došli devojke deliti,
Meni dajo staro neveljavo;
Kad so došli konjiče deliti,
Meni dajo stara neveljava;
Kad so došli oružje deliti,
Meni dajo staro i rujavo.

*) Morebiti je Novicam ta pesmica važna zavolj tam bivajočega podnarečja.

Hvala lepa za - njo.

Pisatelj.

Vred.

Majka (mati), — nesam (nisim), — zvala (klicala), šajka (nek čoln), — a (pa), neka (naj!) — i (in), — devojka (deklica).

Skušnje z Rigajskim lanam *).

Lansko spomlad že sim obljubil, v Novicah naznati, kako se mi je Rigajsko seme obneslo, pa še le letos obljubo spolnim, in to se mi toliko boljši zdí, ker imam letos dveletno skušnjo popisati.

Kupil sim predlanskim 10 funtov semena pri Kovaču v Šiški, in ga vsejal 27. aprila na njivo, ki je bila po navadi za domači lan pripravljena, to je, na deteljše v publico, na katero je bil poprejšnjo jesen gnoj navožen. Tri ali štiri dni poprej sim celo njivo na ploh ali plat izoral, po tem (27. aprila) vso njivo lepo prevleči dal in nar pred Rigajsko seme na dva ogona in pol vsejal. Na drugi kos njive vsejem pa domače seme, (njiva je 140 stopinj dolga), dam s pepelam celo njivo enakomerno poštopati, in potlej jo še enkrat prevlečem, in delo je dokončano.

Nekteri lan razkopljejo in večidel tudi veliko poprej izorjejo in potlej vse prekopljejo; tudi jez sim tako ravnal, pa sedaj se mi gori popisano ravnanje bolje

*) Rigajski lan je nar imenitniši in nar žlahnejši lan. Riga je velko mesto v Liflandu na Rusovskim, kjer zavolj hladniga in vlažniga (mokrotniga) vremena se lan posebno dobro obnaša in od tod na vse kraje po svetu prodaja. Vredništvo.

zdí, in je tudi veliko ložje. Ako se pa na ogone seje in orje, se pa mora razkopati, ker drugač preveč semena v razore pride.

Ob tednu začne zeleneti, pa je bil prav reven in redek viditi, in je kmalo za domačim zaostal. Ali ko nastopi o 14 dneh gorkota, je začel vidama rasti, in je ob času cvetja že za eno ped domačiga prerastel; cvetel je pa en teden pozneje od domačega. Sedaj še enmalo odraste, in ko je bil zrel, (tudi en teden pozneje) je bil skorej poldrugi čevlj veči od domačega, in je meril 3 čevlje v snopu; debel je bil pa, ko režena slama. Zdelo se mi je, da je bil enmalo preradek, in sim si zapomnil, da ga moram drugikrat ravno tako sejati, kot pšenico.

Potem ga denem v kozolec, da se dobro presuši, in potlej ga pogernem na travnik; v 14 dneh je bil goden. Ko ga otarem, mi je dal semena en mernik prav svitlega in gladkega, k mojemu začudenju nasprotnega unimu, ki sim ga kupil, ki je bil prav pust v roki. Prediva je bilo pa 30 funtov, ki je bilo voljno in svitlo, ko svila (žida) in sama lika. To je meni vse jako dopadlo, ter sklenem, se ga poprijeti, ako se mi drugič zopet dobro obnese.

Lansko leto mu odločim ajdovše (ktero je sploh nar slabši za lan) in navozim gnoja še le 14 dni poprej, ko je bil čas, ga sejati. Oral sim na ogone, in sim ga sejal tako gosto, kot pšenico (posejal sim ga polovico, drugo polovico sim prihranil za letos) in mu postrežem po navadi. Zrastel je enmalo čez dva čevlja in je bil ravno prav gost. Semena je bilo malo čez mernik, prediva pa ravno toliko in taciga ko lansko leto. Opomniti moram, da leto 1850 je bilo pri nas prav slabo za lan, in tudi njiva je bila malo pripravna za-nj.

Kar izdelovanje vtiče, pravijo predice, da skorej ni boljšega prediva od Rigajskiga, in obeli se bolj čisto, kot vsak drug. Jez ga nebudem več opustil, ako se mi bo tako obnašal. Bodemo vidili kaj bo letos. Ob letu bodem Novicam to naznanil *).

Iz Sorškiga polja.

Cesarški ukaz

zastran naprave odškodninskiga zaklada za oprostene zemljiša v zgornji in spodnji Avstrii, na Solnograškem, Českim, Marskim, Šlezaskim, Štajarskim, Koroškim, Krajnskim, Teržaškim in Goriškim.

Celi znesek odškodnine, ki se bo imel za oprostene zemljiša v gori imenovanih deželah plačati, znese po prerajtu ministerstva okoli 207 milijonov gold., — od

*) Gotova je, da je Rigajsko seme nar boljši. Ali vsak sad, ki ne dobiva v drugim kraju tiste zemlje in tistiga zrakca, kakor ju ima v svoji domovini, se sčasama zverže. To uči, da je treba semena čez ene léta zopet iz ptujiga si omisliti. Vredništvo.

teh spada na poprejšnje podložne okoli 96 milijonov in 400.000 gold., na deželno tretjino 75 milijonov 900.000 gold., na državno kaso za povračilo odpravljenih prepisnin okoli 35 milijonov.

Po ukazu cesarskim od 11. aprila ima na nasvèt ministerstva denarni zaklad, iz kteriga se bo odškodnina za oprostene zemljiša plačevala, o vsih svetih tega leta v djanje stopiti. — Ta odškodovavni zaklad se bo napravil 1) iz letnih činžev ali pa iz kapitalov, ki so od oprostanih zemljiš plačati, 2) iz davkinih naklad in družih odrajtvi, ki jih ima vsaka dežela, od vsih svetih tega leta začemši, za poplačanje tiste tretjine (driteljca) odrajtati, ki na deželo spada, in 3) iz tistih zneskov, ki jih ima država (cesarka kasa) za nektare prepisnine plačati. — Činži, ki jih imajo nekdanji podložni od prerajtaniga celiga odškodniga zneska, po 5 od sto, plačati, se imajo cesarskim davkinim vradijam (gosposkam) z zemljišnim davkam vred v navadnih dōbah ali brištih, kakor se zemljišni davki plačujejo, brez da bi smelo kaj na dolgu ostati, naprej plačevati; kdor tega ne stori, bo po tistih postavah, ki za izterjanje zemljišniga davka veljajo, s silo primoran. — Vsi kapitali (cele odškodninske šume) ali pa na dolgu ostali kapitalni zneski, kteri nar manjšiga zneska ne dosežejo, ki ga bo ministerstvo po zaslišanju deželne oprostivne komisije in deželniga poglavarstva odločilo, se morajo o dveh letih gotovo plačati. Začetek teh 2 let bo ali o vsih svetih tega leta, ali pa pozneje, kakor bo po dogotovljenim prerajtu davkna vradija naukaz dobila. Zastran tistih plačil, ki se imajo o enim letu odrajtati, velja že dana postava. Poplačanje vsih kapitalov, ki od ministerstva postavljeni nar manjši znesek presežejo, se ima s činži vred po preteku enoletniga brišta o 20 letih dogotoviti, tako da se vsako leto porredama odločene plačila odrajtujejo. Tudi se zamore na dolg kapitala več odrajtati, kakor je to že po vsaki deželi obstoječih postavah znano. — Če se dva med seboj pogodita (zastopita), zna tudi kak drug namesto njega kapitalni dolg za poplačanje prevzeti, za napravo tacihi prepustivnih pisem (cesijonov) in za vpis v javne bukve ni nič plačati. — Tudi plačila kapitalov prejemajo cesarske davkine vradije. — Tista tretjina, ki jo ima dežela plačati, mora po določeni vsakoletni plači zadnji čas o 40 letih poplačana biti. — Ta tretjina se bo nabrala iz naklad na naravne davke (gruntne, hišne, dobitne in dohodkne davke) in če bo treba tudi iz naklad na neravne davšine, ki so za take naloge pripravne. Koliko bojo ti letni nakladi (Zuschlag) znesli, bo, gledé na izkazano potrebo, posebna postava *) pozneje določila. — V polajšanje teh davkinih plačil se imajo tiste deželne premoženja obrniti, ki se bojo za splačanje tega deželniga dolga namenile, ali drugi v ta namen odločeni pripomočki. Letni ostanjki davkiniga ali družiga pripomočniga zaklada (kontribucij), ki v nekterih deželah obstojí, se znajo po dovolitvi deželniga poglavarja za poplačanje zemljišnih naklad v prid pri tem zakladu vdeleženih obrniti. —

Daljne določila tega ukaza zapopadejo napravo dolžnih pisem, in vradne obravnave celiga tega opravila.

Opravičeni (to je nekdanje gruntne i. t. d. gosposke) dobijo 5 procentne dolžne pisma, ki se imajo po gotovih poplačilnih pravilih o 40 letih poplačati.

Od ljudskih šol

po slovenskih deželah.

Ker smo te dni v nekim Dunajskim časniku brali, da ima slav. ministerstvo úka hvale vredni namen, v vse dežele v šolstvu zvedene može poslati, ki bojo

*) Poglej »novičarja iz mnogih krajev.«

Vred.

po prejetih vodilih natanjko preiskali vse zadeve ljudskih šol, hočemo o ti priliki tudi mi svoje misli razodeti, ki se opirajo na lastne skušnje in na od več modrih mož, kterim je prava osnova ljudskih šol pri sercu, nam odkrite svete. Stare slabe robe ne bomo hvalili in napák ne bomo zakrivali, za to ker nismo v šolstvu zapopadeni, se tedaj nikomur zameriti ne bojimo, — pa tudi prenapetiga ne bomo terjali, ker vémo, da ni mogoče, da bi vse mahoma popolnoma bilo.

Da je omika slovenskiga prostiga ljudstva dosihmal grozno zanemarjena bila, je sploh znana žalostna resnica. Znano pa je tudi, od kod je to izviralo: 1) od premalo šol, 2) od slabih šol, 3) od nejevoljnosti starišev do šol.

Le ko se bojo te ovire odpravile, se bo povzdignila omika ljudstva, ktera je človeku sveta dolžnost, ker mu Bog ni uma zato podaril, da bi ga v zemljo zakopal, ampak da bi ga razbistril v čast Bogu, v prid svoj, in v prid dežele, v kteri živí.

Kdor pravi: „čmu je kmetu šola!“ si misli: „za kmeta je nar bolje, ako neumen ostane.“ Nagibi tacihi misel pa so — malopridni, pregrešni. Nočemo odkrivati, zakaj še nekteri prosto ljudstvo neumno želé. Če pa terdimo, da je omika za človeka, za kristjana, za državljana potrebna in od Boga zapovedana, ne terjamo — se vé da — učenosti od prostiga ljudstva, ampak le toliko in takošnih vrednost, ki so mu v njegovo dušno in telesno srečo potrebne. Teh pa ni veliko.

Po tem takim tudi zaveržemo tisto nezrelo omiko ali prav za prav spako, ktero vidimo na nekterih popačenih mladenčih, ki so nekoliko lét v šolo letali, pa zavolj nemarnosti v učenju ali slabiga zadržanja šolo zapustili ali jo clo zapustiti mógli. Taki pridejo po tem na kmete domú, so v pohujšanje vsim sosedam, da s perstam na nje kazaje, pravijo: „lepe reči se v šolah naučé!“

Ali, ki tako govoré, ne pomislijo, da so taki mladenči le izveržek šol, da so na kant djani študentje, da tedaj ravno tako malo veljajo, kakor na kant djan kmet, rokodelec, kupec i. t. d.

Krivično je tedaj, po tacihi malopridnih izgledih šolo sploh obsoditi in je ravno tako krivično, kakor če bi kdo rekel: „ker je na kant djan kmet Boštjan malopriden, so vse kmetije za nič.“

Vunder ne smemo prostimu ljudstvu tacihi krivih razsodkov zameriti, ker sámo nima šolske omike, tedaj tudi prida šol ne pozná. Ali tudi na svojih otrocihi, ki v šolo hodijo, ne vidi veliko prida od šol; to pa je od tod, ker so ljudske šole dosihmal slabe bile, kterim pa se ima po resni volji slav. ministerstva úka pomagati na boljši stan občekoristnosti, ki jo vsakdanje življenje terja. Prenaredba je težavna in se ne bo mogla čez noč vpeljati, ker za dobre šole je pred vsim dobrihi učeníkov potreba; tacihi pa sedaj, ko so jim bili tako grozno pičli dohodki določeni, ni veliko, in jih o tacihi revah tudi ni móglo veliko biti.

Ako tedaj hočejo šole prihodnjič koristne biti omiki ljudstva, se jim mora pri korenini pomagati; korenina dobrihi šol pa so dobri učeníki, dobri uki in dobra učitba. (Konec sledí.)

Petero potrebnih reči pri dovolitvi zakona na Slovenskim.

Iz Dolenskiga.

Pred nekaj tedni je dopisniku sledéče poterdilo v roke dospelo, ki ga ni malo veselilo:

„Poterdilo,
ki se da Matijetu Gregoriču iz L., da je položil
znesek od 3 gld. v zagotovilo, da bo zavolj svo-